

на відвертість, допомагають дізнатися про переживання дитини, впливати на них, використовуючи для цього силу власного досвіду та авторитету.

Підлітковий вік ще називають критичним. Справді, кризи бувають, але вони не є неминучими. Цей період може стати важким у виховному відношенні, якщо батьки, вчителі не обізнані з особливостями розвитку підлітків, не зважають на них і продовжують діяти, як раніше, або, навпаки, ставлять до них такі вимоги, як до дорослого. Підлітки потребують особливої уваги, любові до себе. Труднощі зникають, якщо вихователі розуміють зміни, які відбуваються в психічному житті дітей, поважають нові його тенденції, сприяють реалізації підлітків.

А. Ізотова

Науковий керівник - к. психол. н., доц. З. О. Романець

ТИПОЛОГІЯ АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРІВ ПІДЛІТКІВ ЗА А. Є. ЛИЧКО

Поняття «акцентуація» вперше ввів німецький психіатр і психолог, професор неврологічної клініки Берлінського університету Карл Леонгард. Пізніше була розроблена інша класифікація акцентуацій, яку запропонував дитячий психіатр А. Є. Личко. Він вважає, що акцентуація характеру подібна до психопатії. Головна відмінність полягала у відсутності ознаки соціальної дезадаптації.

Акцентуацією можна визначити як дисгармонійність розвитку характеру, надмірне вираження окремих його рис, що зумовлює підвищену чутливість особистості відносно певного роду впливів і утруднює її адаптацію в деяких специфічних ситуаціях.

1. Гіпертимний тип. Підлітки цього типу відрізняються рухливістю, товариськістю, схильністю до бешкетування. У події, що відбуваються навколо них, завжди вносять багато шуму, люблять неспокійні компанії ровесників. Вони виявляють непосидючість, недостатню дисциплінованість, учаться нерівно. Настрій у них завжди гарний, піднесений.

2. Циклоїдний тип. Діти характеризуються підвищеною дратівливістю і схильністю до апатії. Вони важко переживають навіть незначні неприємності, край роздратовано реагують на зауваження. Настрій у них періодично змінюється від піднесеного до пригніченого (звідси назва цього типу) з періодами приблизно у 2 – 3 тижні.

3. Лабільний тип. Цей тип непередбачуваний, характеризується різкими змінами настрою. Приводом для зміни настрою можуть слугувати дрібниці: образливе слово, непривітний погляд тощо. Вони добре розуміють те, як до них ставляться оточуючі люди.

4. Астеноневротичний тип. Характеризується підвищеною підозрілістю і капризністю, стомлюваністю і дратівливістю. Особливо часто стомлюється при виконанні важких мисленнєвих задач.

5. Сензитивний тип. Цей тип характеризується підвищеною чутливістю до всього: до того, що радує, і до того, що викликає смуток або лякає. Такі підлітки не люблять великих компаній, надто азартних, рухливих та бешкетливих ігор. Вони сором'язливі і боязкі при сторонніх людях, і тому часто складається враження про їхню замкнутість. Бувають товариські лише з тими, хто їм добре знайомий.

6. Психастенічний тип. Ці підлітки характеризуються раннім інтелектуальним розвитком, схильністю до розмірковувань, самоаналізу і оцінок поведінки інших людей. У таких підлітків самовпевненість поєднується з нерішучістю, а безапеляційність суджень – з імпульсивністю дій, які здійснюються в ті моменти, коли необхідні обережність і обачливість.

7. Шизоїдний тип. Характерною рисою таких підлітків є замкнутість, вони не надто прагнуть до товариства ровесників, віддають перебуванню на самоті або компанії дорослих. Вони не здатні розуміти стану інших людей, їхніх переживань, позбавлені співчуття. Зовні свої почуття виявляють досить стримано. Ровесники не завжди розуміють їх, тому часто їх не дуже люблять.

8. Епілептоїдний тип. У ранньому дитинстві діти цього типу часто бувають плаксивими. Люблять мучити тварин, ображати менших та слабших, знущатися над тими, хто не може чинити опору. У компанії дітей бажають бути не просто лідером, а володарем. Характерними їх рисами є жорстокість, самолюбство, владність. У групах, якими вони керують, встановлюють свої жорсткі, майже терористичні порядки.

9. Істероїдний тип. Ці підлітки характеризуються егоцентризмом, потребою в увазі до власної до власної персони. Виражена схильність до артистизму, демонстративності. Нагальною для них є потреба в захопленості ними з боку інших. Такі підлітки претендують на виключне положення серед ровесників, намагаються мати вплив на оточуючих, привертати їхню увагу.

10. Несгійкий тип. Підлітки цього типу виявляють підвищену схильність та потяг до розваг, байдикування та неробства. Відсутні будь – які серйозні, у тому числі професійні інтереси, майже не думають про своє майбутнє. Нерідко цей тип характеризують як слабовільний, такий, що пливе за течією.

11. Конформний тип. Цей тип характеризується бездумністю, некритичністю, а також підпорядкуванням будь – яким авторитетам, груповій більшості. Це тип пристосування, який заради своїх інтересів здатний на все, у тому числі на зраду друга, хоча завжди знаходить виправдання своїм вчинкам.

Отже, я прийшла до висновку, що підлітковий період є важливим етапом психічного та особистісного розвитку. Він характеризується значними змінами, які відбуваються у розвитку інтелектуальної, спонукальної та емоційно – вольової сфер, у становленні самосвідомості. Тому у ході виховання слід враховувати акцентуації характеру підлітків.

Г. Келюх

Науковий керівник - к. психол. н., доц. З. О. Романець

РЕЛІГІЙНА ПСИХОЛОГІЯ. ПРИРОДА І СУТНІСТЬ ВІРИ ЯК ОСНОВНОЇ СКЛАДОВОЇ РЕЛІГІЇ

Одним із відгалужень науки психології є релігійна психологія. На мою думку, одним з базових понять релігійної психології є психологія віри. Віра виникає у людини тільки тоді, коли вона зацікавлена у предметі своєї віри. Віра - це внутрішній психологічний стан людини, який характеризує ставлення останньої до предмету віри. Виділяють емоційно-чуттєву віру, яку ще часто називають сліпою, віру мислення, яка характерна для тих, хто усвідомлено намагається контролювати свої емоції, та розумову віру: вона знаходиться в гармонії з принципами розуму. Якщо розмірковувати логічно, то людина, вірить не самому об'єктові, а тій моделі, що створена її свідомістю.

На сьогоднішній день досить актуальною є проблема виникнення, формування та значимості релігійної віри як феномену людської психіки, її впливу на діяльність окремої особистості чи групи людей. За Юнгом досконалу цілісність і повноту людського «я» можна відшукати в релігійному досвіді, але щоби набути цього досвіду, людині необхідно сформувати свою віру, яка і буде спонукати свідомість до формування релігійного досвіду. Людина – істота надскладна. Весь час нею керують певні мотиви. Роблячи такий висновок, виникають питання: «Чому людина вірить у Бога? Яка мотивація цього?» Тому, якщо довіряти Юнгу, деякі люди бачать віру як шлях до моральної досконалості, цілісності, як те, що дає людині можливість стати морально позитивною і цілісною натурою.

Я впевнена, що кожен із нас у щось вірить, хоча б теоретично. Чому саме теоретично? Бо ходіння до церкви перетворилося для багатьох людей у звичку, вони дотримуються обрядів, у суть яких практично не вникають, повторюючи завчені з часом слова молитов, яких до кінця не розуміють. Одним словом, зміст поняття віри є дещо трансформованим.

Зараз науковці замислюються над тим, що *homo sapiens*, тобто людині розумній, час перетворитися на людину духовну. Цікавим є порівняння, співставлення релігії і науки. Особливо висловився на цю тему А. Ейнштейн, слова якого звучать так: «Наука без релігії неповноцінна, а релігія без науки сліпа». Зразу ж спадає на думку вислів, у якому йдеться, що теорія без практики – мертва, а практика без теорії – сліпа. Умовно можна провести паралелі: релігія – це теорія людського буття, його нематеріальна вагома половина, наука – практичне застосування засад релігії і друга, вже матеріальна, половина нашого буття. Релігія з'явилася разом з людиною і взяла на себе тягар дбати про людську душу. Зрештою, наука і релігія схожі: людина, досліджуючи навколишній світ, відкрила для себе, так би мовити, первісну релігію. Досліджуючи той самий навколишній світ, людина зумовила появу науки. Тому наука і релігія рівноправні.

Варто зазначити, що багато найвизначніших відкриттів відбувалися несподівано і, доволі, загадково. Деякі науковці змарнували кілька десятиліть на пошук відповідей на певні питання, аж раптом ті відкривалися їм в один момент. У зв'язку з тим, академік Фортов зауважив, що «поглиблений науковий пошук часом схожий на релігійні одкровення». Так, людство отримало періодичну таблицю хімічних елементів, яка наспила Менделєєву, збірку етичних законів, які у маніакальному стані написав Лютер, дізналося про структуру атома зі сну Н. Бора Зрозуміло, що про науку тут і мови не було, адже свідомість людини в той момент, коли вона спить чи перебуває в трансі не працює. І як кумедно би це не звучало, але якби не те яблуко, а точніше його падіння на голову Ньютона, можливо, ми б і не здогадувалися про існування закону земного тяжіння.

Попри таку випадковість ми віримо в беззаперечність цих відкриттів більше, ніж в існування Бога або певної надматерії, яка є неосяжною для людського ока. То що ж потрібно для того, щоб ми вірили? Наявність фактів? З вище сказаного випливає, що факти тут ні до чого. Можна лише процитувати французького філософа XIX століття Шюре: «Релігія відповідає на запити серця, звідси її магічна сила, наука – на запити душі, звідси її непоборна міць...».

Вчені були шоковані, виявивши, що за останнє тисячоліття ми отримали ті знання, які були відомі на Сході три тисячі років тому. Зокрема, науковців зацікавив буддизм. І це не дивно! Ще творці квантової механіки Н. Бор і В. Гейзенберг звертали увагу на ідейну схожість між східним світосприйняттям і філософією квантової фізики. Наші предки вірили в цілющу дію молитви. Зараз це науково доведено. «...Коли над свічкою читають молитву, звукові вібрації викликають коливання плазми, і вона переводить їх в торсійні хвилі, які підносяться до Бога». Тому не варто недооцінювати релігію і таке явище як віра.